

Права, свободи та обов'язки людини і громадянина

Конституційні права і свободи людини і громадянина можна поділити на три групи:

1. Особисті права і свободи людини (громадянські, природні) безпосередньо пов'язані з сутністю людини, як фізичної особи:

- право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23 Конституції України);
- невід'ємне право на життя (ст. 27);
- право на повагу до гідності (ст. 28);
- право на свободу та особисту недоторканість (ст. 29);
- право на недоторканість житла (ст. 30);
- право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31);
- право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32);
- право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання (ст. 33);
- право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34);
- право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35).

2. Політичні права і свободи громадянина України пов'язані з взаємовідносинами особи і держави, особи і органів державної влади та місцевого самоврядування, особи і політичних партій та інших політичних інститутів держави і суспільства:

- право на об'єднання у політичні партії та політичні організації (ст. 36);
- право брати участь в управлінні державними справами, всеукраїнському і місцевому референдумам (ст. 38);
- право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38);
- право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39);

3. Економічні, культурні, соціальні, екологічні та сімейні права людини:

- право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатом своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41);
- право кожного на підприємницьку діяльність (ст. 42);
- право на працю (ст. 43);
- право працюючих на страйк для захисту своїх економічних та соціальних інтересів (ст. 44);
- право працюючих на відпочинок (ст. 45);
- право громадян на соціальний захист (ст. 46);
- право кожного на житло (ст. 47);
- право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48);
- право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49);
- право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50);
- право пов'язане з забезпеченням вільної згоди на шлюб, охороною материнства і батьківства, дитини і сім'ї (ст. 51-52);
- право кожного на освіту (ст. 53);
- право на свободу літературної, художньої, іншої творчої діяльності та її результати (ст. 54).

Держава зобов'язана забезпечити реалізацію і захист прав і свобод людини і громадянина. Іноземці і особи без громадянства мають такі самі права, свободи і

обов'язки, як і громадяни України, за виключенням окремих, які згідно законодавства можуть належати лише громадянам.

Україна гарантує забезпечення гідних умов життя, певних політичних, соціальних і інших прав і свобод тільки своїм громадянам.

Гарантії прав людини конституційно закріплені в ст. 40, 55-63:

- право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення, або особисто звергатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40);
- право на судовий захист (ст. 55);
- право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових та службових осіб (ст. 56);
- зворотна дія нормативно-правових актів (ст. 58);
- право на правову допомогу (ст. 59);
- право не виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст.60);
- індивідуальний характер юридичної відповідальності (ст. 61);
- презумпція не винуватості (ст. 62);
- право відмови від показань або пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (ст. 63).

Гарантією реалізації прав і свобод людини є також право кожного захищати їх від протиправних посягань, в тому числі від держави, її органів, посадових осіб.

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, інститут якого закріплений в Законі України від 23.12.1997 р., а також після використання всіх національних засобів правового захисту до відповідних міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Правовий статус особи - це сукупність законодавчо закріплених прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, які знаходяться в нерозривній єдності.

Конституція встановлює вичерпний перелік обов'язків людини і громадянина:

- обов'язок громадян захищати Вітчизну, її незалежність і територіальну цілісність (ст. 65);
- обов'язок громадян шанувати держані символи України (ст. 65);
- обов'язок громадян відбувати військову службу, відповідно до закону (ст. 65);
- обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки (ст. 66);
- обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (ст. 67);
- обов'язок громадян щорічно подавати до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік, у порядку встановленому законом (ст. 67);
- обов'язок батьків утримувати дітей до їх повноліття (ст.51);
- обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків (ст. 51);
- обов'язок кожного отримати повну загальну середню освіту (ст. 53);
- обов'язок кожного неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших громадян (ст. 68).

Конституція України підкреслює, що незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності!